

עדנה גורני

עורכת מדור שירת הסביבה

ציטוט מומלץ

גורני ע. 2022. החפרפרת כְּנוֹבֶת-האף והחוקר שלה / רחל חלפי. אקולוגיה וסביבה 13(4).

STAR-NOSED MOLE
Condylura cristata

חפרפרת כְּנוֹבֶת-האף

החפרפרת כְּנוֹבֶת-האף והחוקר שלה / רחל חלפי

16 בפברואר, 2023

גיליון חורף 2022 / כרך 13(4)

שירת הסביבה

לזלל עֶרְמַת תולעים ב-10 נגיסות בתוך 2 שניות?! ד"ר קנת קטאניה, חוקר מדעי העֶצֶב / מאוניברסיטת ננדרבילט, שפּשֶׁף אֶת עֵינָיו כְּשֶׁרָאָה / מִבְּעַד לְרֹצֶפֶת הַזְּכוּכִית שֶׁל מַחְלַת-הַמַּעֲבָדָה, / חֲפֵרֶת, כּוֹכֶבֶת זְלִילָה קוֹלוֹסָלִית, / נוֹגֶסֶת בְּתַנּוּעָה מְטֹרֶפֶת – מְהִירָה פִּי 26 / מִזֹּו שֶׁל שִׁיאֵיִת הָעוֹלָם הָאֲנוּשִׁית בְּנִגְסָה, / הַגְּבֵרֶת סוֹנְיָה תוֹמַס מִיִּרְג'ינְיָה. / כִּיּוֹן שֶׁד"ר קֵטָאנְיָה הִתְקַשָּׁה לְעַקֵּב אַחַר תַּנּוּעַת הַזְּלִילָה הַמְהִירָה, / הוּא צִלַם אֶת הַסְּעָדָה הַמּוֹצֵרָה / בְּמַצְלָמָה מֵאֵתָּה. / טוֹב, צְרִיךְ לְהִסְבִּיר שֶׁזֶּוּ לֹא סִמָּם חֲפֵרֶת. כְּלוּמָר, בְּכַל – / הִיא רְגִילָה לְגַמְרִי. / פֶּרֶט לֹאֶפֶה – שֶׁמֶמְנוּ מִשְׁתַּרְבְּבִים / 22 זִיזִים בְּשֶׁרָנִיִּים מְפֹרְקִים מְפֹרְקִים כְּמוֹ אֲצָבָעוֹת זְעִירוֹת. / אֵף שֶׁכְּלוּ חִישָׁנִים, אֲנָקוּלִים לְתַפֵּס, אֲצָבָעוֹת לְחִטּוֹף, / מְצָבְטִים לְשִׁלּוֹף, שְׁנַיִם לְנֶגֶס. / אֵף שֶׁפּוֹעֵל הַרְבֵּה יוֹתֵר טוֹב מִזֹּוּג יָדִים זְרִיזוֹת. / אֵף רַעֲבָתָן. תְּזוּיִתִּי. / הִיא מְטַלְטֶלֶת רֹאשָׁה נְתַקְלֶת בְּמִזוֹן פּוֹשָׁקָת פִּיָּה לּוֹכֶדֶת טְרֶפֶה בְּשִׁנְיָה הַקְּדָמִיּוֹת / וְהַכֵּל – בְּתוֹךְ חֲמִישִׁית שֶׁל שְׁנֵיה אַחַת! //

אֲפֹשֶׁר אוֹלִי לְהִנִּיחַ פִּי הַד"ר קֵטָאנְיָה: / מִי קָרָא לָהּ "חֲפֵרֶת כְּנוֹבֶת-הָאֵף", / וְאוֹלִי אֵף חִרְזוּ בְּשִׁבִילָה כְּמָה הַרְהוּרִים. / לְמַשָּׁל: / הוּא חֲפֵרֶת צְמֶרְמֶרֶת אִיזוּ מְנַהֶרֶת- / תִּקְנָה אֶת חוֹפְרֶת? / וְלֹאן זֶה אֲצָה לָךְ כֹּה הַדְּרִיךְ? // וְאוֹלִי ד"ר קֵטָאנְיָה רַק שָׁקַע בְּמַחְשָׁבָה פִּילוֹסוֹפִית עַל / טִיבוֹ שֶׁל הַזְּמַן / וְאוֹלִי שָׁאֵל עֲצָמוֹ אִם הַזְּמַן שֶׁלָּהּ / הוּא אַחַר מִשְׁלֵנוּ // וְאוֹלִי ד"ר קֵטָאנְיָה תָּהָה / מָה רָצָה הַטֵּבֵב לְהַשִּׁיג / כְּשֶׁמַּחַח אֶת קַפְיֵי-הַנְּגִיסָה-וְהַזְּלִילָה שֶׁלָּהּ / עַד כְּדִי כִּךְ? / לְמָה שָׁאֵף כְּשֶׁעֲצַב לָהּ אֵף רַב-זִיזִים-וְתְזוּיִת – / אֵף לְגַמְרִי מְטֹרֶף? / וּמַדּוּעַ הַמְּלִיךְ אוֹתָהּ לְאֵלוּפֶת-הַטְּרִיפָה, / פִּי עֶשְׂרִים וְשֵׁשׁ מִן הַגֵּב' סוֹנְיָה תוֹמַס? //

אוֹלִי בְּכָל־הַחֲפֵרֶת הִיא זוֹ שֶׁמַּתְבּוֹנֶנֶת בְּאִפּוֹ שֶׁל ד"ר קֵטָאנְיָה / וְחוֹשֶׁבֶת: מוֹזֵר! אִיזָה אֵף! אֵף כֵּל-כֵּךְ כֵּל-כֵּךְ בְּלִיתִי מִפְתָּח!

בעקבות קטע מדעי בטלוויזיה 14.2.05

מתוך: רחל חלפי תשע"א. ספר היצורים. הקיבוץ המאוחד.

החפרפרת כנכתב-
האף היא חפרפרת
קטנה, שצדה את
טרפה גם מתחת
למים וחיה במחילות
במזרחה של אמריקה
הצפונית. השיר פותח
במה ששודר
בטלוויזיה – מהירות
הטריפה והאכילה
של החפרפרת גדולה
פי עשרים ושישה
מקצב השיאנית
האנושית לאותה
שנה, סוניה תומס,
שכילתה 65 ביצים
קשות בשש דקות
וארבעים שניות.
מעבר לשיאים

שיאנית העולם בזלילת ביצים – סוניה תומס | צילום: Brian Chu, ויקימדיה, CC BY 2.5

ולשוואות מגוחכות, שתי האכלניות מוצגות כיצורים מזוהים, גרוטסקיים אפילו. המשוררת ממשיכה ומתארת את פליאתו של המדען על קצב האכילה המהיר של החיה שהוא חוקר. דומה שהפליאה נצתה אף במשוררת, והיא מדמיינת שאלות, חלק מהן פילוסופיות, על תקווה ועל זמן, שאולי אף הן מטרידות את החוקר, ומסיימת את השיר בהיפוך הומוריסטי שחושף כיוון חשיבה מקורי וייחודי – מה חושבת החיה על החוקר? החפרפרת במקרה זה משתאה עד כמה אפו של החוקר בלתי מפותח בהשוואה לאפה שלה.

זוהי שאלה שנשאלת רק לעיתים נדירות – מה חושבת החיה על חוקרים בפרט ועל בני האדם בכלל. מחקרים על גבי מחקרים מלמדים אותנו על בעלי חיים וצמחים, ואנחנו איננו נעצרים כדי לשאול מה מרגיש או מה חושב הצד שנחקר, שנכלא, שנערכים עליו ניסויים, הצד שנתפס כאובייקט ולא כסובייקט כמונו. למעשה איננו **רואים** את בעלי החיים, בוודאי שלא כיצורים שווים לנו. הם מוצרים שאנו צורכים – בשר וחלב, פרוות, נוצות, תרופות ועוד ואובייקטים לקידום מחקרים שונים ברפואה, בפסיכולוגיה, בפיזיולוגיה, בנירולוגיה ובתעשיית הקוסמטיקה.

מחקרים בבני אדם אסורים על פי חוק במרבית מדינות העולם, ואכן החפרפרת היא מושא המחקר, ולא האישה. היחס הדואלי לגבי עריכת מחקרים מעורר שאלות. אחד היוצרים שערער על זכותנו לערוך מחקרים בבעלי חיים הוא הסופר הצ'כי קארל צ'אפק. בספרו **המלחמה בסלמנדרות**, שיצא לאור בשנת 1936 (התרגום של רות בונדי לעברית יצא לאור במחברות לספרות ב-2012), מתאר הסופר באירוניה רבה קונגרס מדעי "על מה שמכונה בלשון המדע חיי הרוח של בעלי החיים". בזמן שהחוקרים מציגים את מחקריהם, חושב המספר מה היו תוצאות המחקרים לו בוצעו הניסויים בחוקרים עצמם: "באותו רגע התחילה לנקר במוחי השאלה אילו הפרעות היו מופיעות אצל פרופסור דבריינט אילו כרתו לו את אונת מוחו הימנית; איך היה מגיב ד"ר אוקגאוה החייכני אילו הייתי מגרה אותו במכות חשמל, ואיך היה מתנהג פרופסור רהמן אם משהו היה כותש לו את שבלול האוזן".

ההפיכה ההומוריסטית שמבצעת רחל חלפי בסיום השיר היא אכן מהפכה – החפרפרת היא בעלת תודעה, היא חושבת ומרגישה, היא תוהה לגבי החוקר, שופטת את אפו כמפותח פחות משלה, ומותירה לנו לתהות מה דעתה על החוקר עצמו. היפוך זה מחזיר אותנו לשגור ולמקובל – לשיפוט שלנו לגבי ערכן הפחות של חיות בהשוואה אלינו, ולהפרדה המוחלטת שיצרנו בין אנושיות לחייתיות.